

318 ~~30~~

# MEDEDELINGEN BLAD



## Ampt Epe

HISTORISCHE VERENIGING IN DE GEMEENTE EPE

**NO:** 30  
oktober 1973

VERSCHIJNT ONREGELMATIG

"A M P T    E P E"

Historische Vereniging gemeente Epe

=====

Voorzitter:            G.S.van Lohuizen  
                              IJsseldijk 12 Veessen

Secretariaat:        A.J.Veninga  
                              Burg.v.Walsumlaan 5, Epe

Penningmeester:    C.Stork  
                              Dellenparkweg 8, Epe  
                              Giro: 1194015, t.n.v.  
                              Penn. Ampt Epe

=====

Lidmaatschap: f 5,-- per jaar



MEDEDELINGENBLAD "A M P T E P E"

oktober 1973 nr. 30

=====

Abonnementsprijs :  
voor leden der Vereniging gratis,  
voor niet-leden f 0,75 p.nr.

KOPIJ-BIJDRAGEN graag getikt op formaat van  
ons blad, daarbij gebruikte bronnen vermelden en  
inzenden s.v.p. vóór de verschijningsmaand.

Redactieadres:

Mej. P.E.Berkhout, Sparrenlaan 12, Epe,  
telefoon 2056



Hoe Gelder aan zijn naam  
gekomen is  
-----

Dat Gelderland naar zijne aloude hoofdstad Gelder heet, is iedereen bekend. Hoe evenwel die hoofdstad aan haar naam gekomen is, weet niemand ons te zeggen.

Wel herinner ik mij eene zeer oude legende, welke het niet onaardig verhaalt; maar dat verhaal, hetwelk zelfs op geen schijn van waarheid bogen mag, is zoo tastbaar verdicht, dat geen mensch er ooit eenige historische waarde aan heeft gehecht. Voor diengenen, die het niet mochten kennen, deel ik het hier gaarne mede.

Voor ongeveer duizend jaren - luidt de door mij bedoelde legende - leefde er in Hameland een zekere graaf Herman, een wijs, rechtvaardig en hoogst gelukkig heer.

Zijne eenige dochter Margaretha, eene beeldschoone jonkvrouw, was verloofd aan Wichard van Pont, welk landschap in de tegenwoordige provincie Limburg is te vinden, doch vóór dat het aan dat gewest werd toegevoegd tot Gelderland behoorde.

Deze Wichard moet een dapper, moedig en onverschrokken jongmensch zijn geweest. Ten minste, toen het land van Pont bij zekere gelegenheid in grooten angst en bange zorg verkeerde over een draak, die er niet slechts allerverschrikkelijkst moet hebben uit gezien, maar die werkelijk ook de ontzettendste verwoestingen aanrichtte, daar hij menschen en dieren als ratten en muizen verslond; enniemand, al was hij nog zulk een wakker held, het ondier, dat waarschijnlijk door de hel was uitgebraakt, wijl het al, wat sterfelijk was, met zijnen verpestenden adem vermoordde, durfde bestrijden; ja ook de plechtigste gebeden en de devootste processien, er niets tegen baatten - besloot hij, het mocht dan kosten wat het wilde, zelfs al moest hij er het leven, dat hij zoo gaarne met zijne lieve Margaretha wilde slijten, bij laten, zijn land, hetwelk er uren in het rond den walgelijksten reuk van inademen moest, van die plaag te verlossen, en tevens aan zijne schoone bruid, die hij toch ook op zulk een onaangenaam



odeurtje niet onthalen kon, te toonen van welk een kloeken, onversaagden stoutmoedigen aard hij was. Nauwelijks nu was dit besluit bij hem opgekomen, of zonder dralen schoot hij zijne wapenrusting aan, stopte hij beide zijne neusgaten stevig toe, en nam hij den dolk ter hand, welke reeds zeven en twintig zijner voorvaderen met door geen smet van eerloos- of lafhartigheid bevleekten roem gedragen hadden. Zoo stapte hij op het monster aan, dat onder een grooten eikeboom gelegen, dien roekeloozen waaghals met de meeste bedaardheid scheen af te wachten, en reeds van verre zijnen wijden, vuilen muil hield opgesperd, om hem, evenals zoovele anderen, die voor hem kwamen, met huid en haar te verslinden.

Ditmaal evenwel had het leelijke beest zich deerlijk vergist, want onze ridder, die niet flauw viel van den stank, noch naar werd van den schrik, gaf het onverhoeds met zijn mes zulk een gevoeligen stoot in de ribbenkast, dat het na een kort gevecht, onder de akeligste stuiptrekkingen, den giftigen adem, waarmede het zooveel onheil stichtte, uitblies. Dit deed het nochtans niet zonder een vervaarlijk geluid te doen hooren, dat allen, die Wichards weergalooze daad op een zeer verren afstand aanschouwden, duidelijk ter ooren kwam.

Het helgedrocht, hetwelk bij al zijn gebrul, waarvan het bijwijlen de lucht weergalmen en de earde op hare grondpilaren daveren liet, nog nimmer eene verstaanbare klank had voortgebracht, gilte in zijn stervensure "Gelre", niets dan "Gelre" uit; en dat deed het, tot elks verbazing, zoo natuurlijk en zoo hard, zoo letterlijk en zoo luid, dat men er niet aan twifelen mocht of het wilde, dat de heele wereld zou vernemen en begrijpen, dat het "Gelre" riep.

Zooals zich denken laat was ieder dan ook hoogst nieuwsgierig geworden, en bestormden allen, die onzen held kwamen gelukwenschen met den goeden afloop van het waagstuk, dat hij zoo triomphantelijk volvoerde, hem met de vraag, wat dat laatste woord van het door hem gevelde monster beteekende; maar onze vriend, die nog



te vermoeid was van den strijd om veel te kunnen praten, had er geene ooren naar, verlangde zeer naar een omme-zientje rust, en spoedde zich daarna onverwijld naar zijne bruid, de schoone Margareeth, die thans hare reukorganen gerust gebruiken en het hart vroolijk op mocht halen, als zij in zijne staten kwam.

Te Zutphen gekomen, ontving graaf Herman, die, door middel van de vogelvlugge Faam, welke in die oude tijden nog veel sneller dan tegenwoordig de telegraaf het nieuws van den dag moet hebben verbreid, reeds te weten was gekomen welk bijna ongelooflijk heldenfeit door Wichard was bedreven, den koenen jongeling met de meeste onderscheiding; omhelsde en liefkoosde hij hem als ware hij zijn eigen zoon, en had hij er hoege-naamd niets op, tegen, dat hij nu maar aanstonds met zijne dochter trouwde.

De aanminnige Margaretha, die zich bij deze ontmoeting hoogst bescheiden op een eerbiedigen afstand had gehouden, maar die, door vurige liefde voor haren aanbidder, dien zij thans op hare beurt bijna vergoodde, gedreven, toch niet had kunnen nalaten om eventjes te luisteren en door het sleutelgat van de deur der hofzaal te loeren, kwam, nadat zij alles, wat daar voorgevallen was, haarfijn gehoord had en gezien, als door een tooverslag in bruidsgewaad getooid, de van hunne aandoeningen nog niet half bekomene ridders overvallen, ving den door zooveel eer- en min-betoon, als hem hier te beurte viel, wellicht wel wat verbluften Wichard in hare armen op, en was - want ook de priester had zijne aanwijzingen al ontvangen - in korter tijd dan ik het navertellen kan, met de edelen man, die den draak gestoken had en den draak nooit met zich steken liet, verbonden door den echt.

Onder het gejubel en gejuich zijner dankbare onderdanen, die hem zijn leven lang op allerlei wijzen hunne erkentelijkheid betoonden voor de weldaad, welke hij hun bewezen had, bracht graaf Wichard nu zoo spoedig als hij zich aan de festijnen op het Zutphensch hof onttrekken kon, zijne gemalin, die



trots op zulk een held, hem met zichtbaar welgevallen volgde in het door hem verlorene land, waar hij gedurende een reeks van vele jaren aan hare zijde het hoogst geluk genoot, dat hier beneden is te vinden, en zeer voorspoedig over het volk regeerde, dat zonder hem verslonden of verpest zou zijn geweest.

Opdat echter ook het nakroost niet vergeten zou, maar altoos in gedachtenis houden wat het aan hun verschuldigd was, bouwde hij op de plaats, waar hij het monster had verslagen, eene nieuwe stad, en noemde hij deze naar het laatste woord, dat door dat ondiep uitgestooten werd : "Gelre".

J.C.W. Quack

(overgenomen uit de Geldersche Volksemanak voor het jaar 1878)

Marken en buurschappen (Wissel) 16 \*

Zo gaat het de gehele zomer, herfst en winter van 1872 door. Vernielingen, stroperijen, vergaderingen en tegenvergaderingen.

Op 5 mei 1873 bij brief no 181 schrijft de burgemeester aan de Officier van Justitie te Arnhem:

Ik heb de eer Ued. hierbij een procesverbaal toe te zenden door een mijner veldwachters Gerritsen opgemaakt tegen zekere Hendrik Witteveen wegens belediging in woorden hem aangedaan terwijl hij in functie was. Deze zaak staat nog steeds in verband met de vroegere rebellie in Wissel en waarvoor toen twee personen zijn veroordeeld geworden, toen was Witteveen een der hoofdpersonen en klagers, om die mensen te doen vervolgen, sedert is hij echter weer veranderd en ruit hij op een schandalige wijze de onnozele menschen tegen ons op.

\*) De vorige aflevering van deze bijdrage in het aprilnummer '73 werd abusievelijk met 14 genummerd in plaats van 15 !

Hij alleen is thans oorzaak dat er weer oneenigheid komt, kon hij dus eens gestraft worden dan was alles uit. Beide partijen hebben vorig jaar besloten de questie door arbiters te laten beslissen, dat stuk is door hem ook onderteevend - deze heeren hebben beslist dat de gronden zouden verkocht worden - dit is thans notarieel geschied, terwijl zooals U zal bekend zijn de rechtbank ook daar toe machtiging heeft verstrekt voor minderjarigen en afwezigen - thans wil deze Witteveen zich door allerlei geweldadigheden tegen de verkoop oppeneren en voegt de veldwachter allerlei grofheden toe en is vanmorgen met een 30 tal mensen naar het veld gegaan om in de verkochte perceelen eigen-dunkelijk te graven en die te vernielen waarvan heden de processen verbaal worden opgemaakt en Ued. gestr. eerdaags zullen worden toegezonden. Wordt Witteveen dan eens ferm aangepakt dan is het uit en zullen de anderen wel bedaren.

Uwe bekende zucht, om ons de hulpzame hand te bieden, zal hoop ik aanwijsbaar wel aanleiding geven, dit verbaal voor vervolging vatbaar te keuren.

De Burgemeester

en verder...

no 184

Epe 7 Mei 1873

Gelijk ik Ued. Gestr. reeds met een enkel woord mededeelde, heb ik thans de eer Ued. het proces-verbaal in te zenden, wegens die verregaande willekeurige vernielingen van gronden, onlangs geheel op een wettige wijze verkocht en toegewezen.

Ik heb het tegen de vier voornaamste belhamels laten opmaken waarvan Witteveen de ergste is - deze heeft een troep van meer dan 20 dagloners bijelkaar geraapt en heeft toen orders gegeven dat die mensen maar in die verkochte perceelen moesten gaan graven terwijl hij zelf het ook gedaan heeft - om het aan drie veldwachters te laten zien.

Sommige perceelen hebben ze reeds zoo vernield,



dat ze de halve koopprijs niet meer waard zijn,- althans is er wel een heele koppel met Witteveen aan het hoofd er heen om de vernielingen verder voort te zetten. Als deze vier eens spoedig konden worden gestraft zou er wat schrik onder komen. Zooals Ued. bekend is heeft men algemeen genoeg genomen, om de zaak aan de arbiters op te dragen, dit heeft de rechtbank goedgekeurd en is door U geviseerd daarna heeft de verkoop wettig notarieel (zonder eenig protest) plaats gehad en thans die kerels die vroeger tot alles hebben meedegewerkt zoo aan 't rebelleren en vernielen van eens anders wettige eigendom.

En wanneer er niet spoedig gehandeld wordt, zulks nog erger wordt, daar ik voorzie dat er ook vechtpartijen zullen plaats hebben.

Ik heb de vier niet in verhoor genomen want ik zou behalve uitingen van eenige brutaliteit, toch niet anders hooren dan dat ze er recht toe hadden.

de Burgemeester

Ondertussen werd tegen Aart Bosch timmerman te Wissel, "een brutale kerel" wegens het steken en weghalen van slijk en van grondveen procesverbaal opgemaakt en tegen vele anderen.

De Officier van Justitie schrijft aan de burgemeester van Epe op 9 Mei 1873

L B no : 1243

Alvorens te kunnen beoordeelen en beslissen of het procesverbaal contra H. Witteveen c.s. al dan niet voor strafvervolgving vatbaar is, zal het noodig zijn, dat de volgende punten nader worden geconstateerd:

1<sup>o</sup> of de verdachten de turf hebben afgegraven en meegenomen of wel met de bedoeling van arglistige toeëigening dan wel met bedoeling het veld te verwoesten;

2<sup>o</sup> Uit welken grond de afgegravene perceelen bestaan; is het bepaald veen voor afturven geschikt, dan wel heide waar alleen plaggen zoogenaamde plagturf wordt afgegraven;

- 3<sup>o</sup> zoo de verdachten plaggen hebben gestoken en meegenomen of zich willen toeëigenen, waren er meer dan vier personen tegelijk aan bezig, zoo ja, wie nog meer dan vermeldde;
- 4<sup>o</sup> zijn de afgegraven perceelen met toestemming en medewerking van H. Witteveen c.s. verkocht of niet;
- 5<sup>o</sup> heeft Witteveen of zijne medehelpers vóór dien verkoop regt van eigendom of anderzins op die percelen gehad, waaruit hij rechten zou kunnen beweerden;
- 6<sup>o</sup>. zijn de bewuste perceelen reeds getransporteerd ten name der nieuwe eigenaren en wie zijn deze.
- 7<sup>o</sup>. zijn de overige in het verbaal genoemde personen in dienst bij Witteveen, daar deze beweert den last aan de anderen te hebben gegeven.

Ik heb de eer UEdgst. te verzoeken mij de verlangde inlichtingen te willen verstrekken, hoewel ik met Ued. van oordeel ben, dat een verhoor der verdachten weinig zal opleveren, vernam ik toch gaarne, op welke gronden de verdachten beweren regt tot de gepleegde afgraving te hebben. Tevens zal ik verzoeken de ouderdom der verdachten in het procesverbaal, dat hierbij teruggaat, te doen vermelden.

Ik betwijfel of deze zaak, als zij voor vervolging vatbaar mogt zijn, zonder voorloopige instructie voor den Regter commissaris tot voldoende klaarheid zal komen.

De Officier van Justitie  
te Arnhem.  
onleesbaar.

F. Zandstra



Streektaal (3)

Als we in onze herinnering teruggaan, zien we weer in ons tuintje al die bloempjes bloeien met die mooie namen zoals: pannekuuksies, padseringen, hemsksneupies, de tildozen en fiuulties, later ook de steense kårsen. En dan daarbuiten: de brummels, die je kon eten, de bosbeezen, maar ook 't häántien en 't hennegien (veldklokje). En dan bij het knikkeren van die mooie namen: karwietsen en karwietsenszak, spännens en anneemens. Je knikkerde uut gekheid of uut hollens. Ook kon je nog in 't kuulegien knikkeren. Zo kom je bij al die oude spelen van die mooie woorden tegen.

Ook in de vaktaal van verschillende beroepen van die mooie woorden: De kuuper sprak van duugen, holt kleuven en hoepels en als de stoalkuuve mit buutenvoegen op half zesse stond was het vat of de ton in de goede vorm.

En al is het klompenvak dan tegenwoordig ook machinaal, uit de periode van het handwerk zijn al de namen nog bewaard gebleven, evenals de gereedschappen die er gelukkig ook nog zijn bij sommige klompenmakers, die met hun bedrijf al wel op de machines zijn overgeschakeld. Wanneer ik hier over schrijf denk ik ook aan de klompenbeurs, vroeger jaarlijks in Epe gehouden en die landelijke bekendheid genoot.

Evenals vele uitdrukkingen zijn ontleend aan het textielvak, b.v. schering en inslag, de kranke kante, "iej maak rolnoägies", zo kent ook het klompenmakersvak veel van die afgeleide uitdrukkingen, b.v.: Noe brêk mien de klomp en het rijmpje: op eene klomp en eene schôe, zo ku'j weer naor Gottel tõe. In Overijssel hoorde ik de uitdrukking: iej kunt ok wel botter kårnen in 'n olde klomp.

En dan de verschillende soorten klompen, mans-, vrouwen-, leerties- en kienderklompe. Met de gutse werd de hakke afgehakt, met de veurloper maakte men het eerste gat en de schroalboor was voor het afwerken wanneer er niet teveel af mocht, zowel aan de binnen- als aan de buitenkant. Verder waren er de drielingen, halvenbooren, de döppiesbooren, de hoålemessen en de blokmessen.



De klomp werd op de boorbank afgewerkt en het afval kwam op de spoanderhoop. Op 't laatst kwamen de paren aan elkaar met een touwchien deur de gäägies. Deze werden dan met 13 paar aan elkaar gemaakt met een twieg of een bandgärde.

Opvallend is dat in ons dialect zoveel woorden zijn voor een slechte of slordige vrouw. B.v.: lämpe, gääje, smeertöete, loopschuute, 'n tange, soms had ze hoar op de tande of was ze nog te vies um mit een tange an te pakken, ze was een verdöenlijke meuje, vaake had ze et pad tussen de beene en soms ok de duum op de knippe, wat voor sommige mannen misschien ook wel nodig was. Met de andere plaats die de vrouw zich langzamerhand in de maatschappij heeft veroverd, zullen veel van die namen vermoedelijk ook wel verdwijnen.

Op de laatste dialectdag in Deventer op 15 sept. j.l., zei de heer Krosenbrink uit Winterswijk, dat het z.i. niet nodig is om alleen te schrijven in het dialect over de voorbije dingen maar dat een dialectschrijver ook best over de hedendaagse dingen en problemen kan schrijven of dichten. Er werden op die dag verscheiden gedichten voorgedragen van moderne schrijvers. Het is met het dialect net als met het milieu: men moet het niet verwaarlozen, maar het gebruiken wanneer dit nodig is.

Ik heb U enkele voorbeelden gegeven van wat men allemaal in het dialect kan zeggen; we hoeven niet te doen of "de katte ganzenieer leg" en we kunnen wel denken dat "onze neuze van Deaventer koeke is", maar daar kom je niet verder mee. We moeten het dialect koesteren net als de bluumpies in ons höffien en de kiender in de kakstöel, misschien kunnen we er nog iets mee doen.

Er komt een andere instelling ten aanzien van het dialect. Er is in Zutphen een inspecteur van het lager onderwijs, die de kinderen van de eerste klas hun moedertaal, hun dialect, wil laten spreken. Een eerste moeilijkheid daarbij is dat er dan ook leerkrachten moeten zijn die die taal (nog) spreken.



Een volgende maal zou ik het graag willen hebben over de zgn. Kremertaal, ook wel Bargoens genoemd of "een taal van horen en zeggen". Dr. Enno Endt heeft zelfs een woordenboek van Bargoense woorden samengesteld en Dr. Moormann heeft er verschillende publicaties over gedaan. De volgende keer hoop ik het dan ook te hebben over de taal van het Laar, waarvan in dit blad reeds een woordenlijst is verschenen.

A.v.d. Bremen-van Vemde

## STREEKTAAL II

Het valt niet te ontkennen, dat de streektalen het in onze tijd moeilijk hebben, en het misschien nog moeilijker zullen krijgen. De kranten, de radio, de televisie overstromen ons dagelijks met Nederlands, of wat daarvoor door moet gaan. Daar komt bij, dat zich in streken, waar tot dusver een zuiver plaatselijk dialect werd gesproken, door import van mensen uit andere gebieden, de samenstelling van de bevolking geheel gewijzigd heeft. Gevolg is, dat er naar verhouding minder streektaal en meer "Nederlands" wordt gesproken. Een belangrijke psychologische factor is ook, dat veel Oost-Nederlanders een soort minderwaardigheidsgevoel hebben, zodra ze met "Hollenders" in aanraking komen. Ze kruipen dan min of meer in hun schulp, en converseren in het Nederlands, wat hun niet zo vlot en natuurlijk afgaat. Daardoor krijgen ze dan weer de naam, dat ze moeilijk te benaderen zijn en stroef in de omgang. Een mens uit zich nu eenmaal het beste in zijn moedertaal.

Daarom is het zaak, bijzonder waakzaam te zijn, als het gaat om het behoud van onze streektalen. De gevaren, die deze talen bedreigen, komen niet alleen van buiten af, maar ook van binnen uit. Hoeveel ouders zijn er niet, die menen, dat het niet "netjes" staat, als hun kinderen plat praten, en daarom proberen, zelf hun kinderen in het Nederlands voor te gaan. - Anderen menen, dat de kinderen op school beter kunnen meekomen, als ze thuis Nederlands hebben leren praten. - Nog weer anderen denken, dat de



kinderen later in hun maatschappelijke carrière schade zullen lijden, als ze thuis niet in 't Nederlands zijn opgevoed. In al deze gevallen vergeten ze alvast één ding: zodra de kinderen buitenshuis komen, zitten ze weer tussen andere kinderen, die wel plat praten, en doen ze dapper mee.

Schrijver dezes, als oud-onderwijsman, heeft in een langjarige loopbaan de ervaring opgedaan, dat de schoolvorderingen en het aanleren van goed Nederlands door het spreken van dialect n i e t belemmerd worden. Anders gezegd: er bestaat g e e n verband tussen het al of niet Nederlands of plat praten thuis en de vorderingen op school. Het is enkel een kwestie van intelligentie en van taalgevoel. En een dialectspreker kan zeker evengoed ontwikkeld taalgevoel hebben als iemand, die zijn leven lang Nederlands heeft gesproken.

En dat het gebruiken van streektaal niet "netjes" zou staan? Kom nou! Een goed dialectspreker zal zich beschaafd en correct in zijn taal kunnen uitdrukken, en een Nederlands-spreker kan wel zo lomp en onbeschaafd voor de dag komen, dat het je koud over de rug loopt. Zie en hoor maar eens, wat krant, radio en t.v. ons vaak voorzetten. De beschaving zit niet in de taal, maar in de mensen, die deze taal gebruiken (of niet natuurlijk). Als we ons even bepalen bij het hedendaagse Nederlands, hoeveel slordigheid en onzuiverheid is daar de laatste jaren niet binnengeslopen. En hoeveel vreemde woorden worden er tegenwoordig niet te pas en vooral te onpas gebruikt, die voor de gewone man niet te verstaan, laat staan te begrijpen zijn. Geef ons dan maar onze onvervalste zuivere streektaal; die is eerlijk en eenvoudig, en doet zich niet anders voor dan ze is.

Laten ouders thuis hun kinderen voorgaan op de wijze, die hun zelf het beste ligt. Nederlands leren de kinderen op school wel.....als ze aanleg hebben. En hebben ze die aanleg niet, dan helpt alle Nederlands praten thuis ook niet.



Het komt zelfs voor, dat ouders, die onder elkaar, met familie, buren en kennissen "plat" praten, met hun kinderen Nederlands spreken, of in elk geval iets, wat voor Nederlands door moet gaan. Geen wonder, dat zulke kinderen van hun ouders vervreemden, als ze merken, dat Vader en Moeder tegen hen anders praten dan tegen de anderen uit hun omgeving.

En tenslotte nog dit: Kinderen, die hun streektaal goed en zuiver hebben leren spreken, kunnen op school met Nederlands vaak veel beter uit de voeten dan kinderen, die thuis een soort Nederlands hebben geleerd, dat eigenlijk geen Nederlands is. Dan moet de onderwijzeres ze eerst wat afleren, voor ze met het eigenlijke taalonderwijs kan beginnen.

Samenvattend kunnen we dus zeggen, dat er in een milieu, waar tot dusver altijd de streektaal als communicatiemiddel werd gebruikt, er alles voor, en niets tegen is, om ook met de kinderen onze oude overgeërfde moedertaal te blijven spreken. Dat kan er aan meewerken, om een cultuurgoed van de eerste rang, zoals onze streektaal is, ook voor het nageslacht te behouden en te bewaren.

Haaksbergen

J. Vredenberg

Klederdrachten - tentoonstelling  
 Noord Veluwe 1973  
 -----

Het is bijzonder jammer, dat de zomer-expositie over de foklore-uitingen in de omgeving van EPE niet veel langer heeft mogen duren. Nog beter zou het zijn geweest als de hierin getoonde verzamelingen een meer of minder permanente behuizing toegewezen konden krijgen. Er is zó'n verscheidenheid van hoe langer hoe zeldzamer wordende stukken bijeengebracht geweest, dat het "verstaan" van een steeds verder terugliggende cultuuruiting van-de-streek-zelf er alleen maar bij gebaat zou zijn.



Hopenlijk begaan "officiële instanties" dit keer niet de elders gangbare fout om de put te willen dempen als het kalf (in dit geval het nóg via herinneringen persoonlijk benaderbare "verleden") goed is verdrongen. Té vaak gebeurt het, dat als de enthousiasten, die zo'n verzameling bijeengebracht hebben, met de door hen zo vurig verzamelde gegevens er niet meer daadwerkelijk bij betrokken kunnen worden, dat er dan pas alarm wordt geslagen. De dan zóveelste "te laat" toestand - er is dan geen directe band met dat verleden meer en alles is "papieren woorden" geworden. De bijeengebrachte zaken zijn dan "curiosa" geworden, waaraan de levende sfeer vreemd is. Het worden met nieuwsgierigheid te beschouwen zaken-zonder-meer, met jammerlijk ontbreken van bepaalde bindingsfacetten.

Het positief-plezierige van de "folklore-expositie" was de uit alle hoeken en gaten op de bezoeker afkomende begrips-sfeer, de werkelijke "liefde" voor een nog zelf meegemaakte maar tot onverbiddelijk verdwijnen gedoemde levensgemeenschap. "Romantisering" is een zeker niet geheel te omzeilen element-van-gevaar bij zo'n presentatie van "vroeger" - ook hier in Epe is men er niet geheel vrij van gebleven. Begrijpelijk, want dat "vroeger" is nu eenmaal een terugslag van een levenswijze, die zóveel verdwijnende of al verdwenen herinneringspunten oproept bij de confrontatie met alleen al het direct nabije stadhuisinterieur, dat vergelijking hiermee wel wat in het voordeel van de niet zó met "status-belasting" bezwangerde verleden uitvalt. We leven immers tegenwoordig wel eens té "opgeschroefd"! Maar juist dat ook hier in Epe aanwezige vleugje "nostalgie" (wie heeft 't betreurd of afgewezen..) werkte zo opwekkend verterend voor degenen, die nog uit eigen ervaring contact hebben gehad met dat "voorbij". Weliswaar is nog niet alles "historie" - zijn er nog lieden, die mutsen dragen, bestaat er nog het "vak" van mutsenmaakster, wordt er-



zij het niet meer op ;alle punten, traditie in ere gehouden met innerlijke en uiterlijke gebruiken, Maar hoe lang nog? En het is juist DE taak van een permanente expositie-mogelijkheid van zaken als het deze zomer bijeengebrachte, om zoveel mogelijk "vast te houden". Niet omdat het OUD, ANTIK is, maar omdat er de wórtels in kunnen worden teruggevonden van wat er NU aanwezig is. Zónder verleden geen begrepen heden - zónder goede wortels geen gezonde vrucht...

Sterk sprekend waren de vier "scenes". In tegenstelling tot de oorspronkelijke opzet (moeilijk, in zo'n ronde ruimte..) waren de groepen ondergebracht in vier met de ruggen tegen elkaar geplaatste ruimtes. Diverse voorbesprekingen op het Arnhemse Openluchtmuseum, waar al jaren lang met expositie-perikelen wordt geworsteld, hebben de organisatoren duidelijk beïnvloed en, ik mag het na mijn openingswoorden op deze plaats nog eens herhalen, zó geïnspireerd, dat DE idee om "het dagelijks leven betraapt" weer te geven ook in hún "werkstuk" héél positief overkwam. Misschien waren de scenes wat overvol met uitgestalde dozen, menden, allerlei gerei etc. die in de eigenlijke presentatie niet op dié wijze thuis hoorden. Maar ze zijn duidelijk-bewust GETOOND ; "Zie, dít hebben wij! Dit is óók aanwezig! Dit hebben wij voor ónze plannen weten te redden, die alleen van de vuilnishoop, maar ook van de "antiquarische snorders", door wie het alleen maar als "curiosum" beschouwd als handelswaar versjacherd zou zijn. Nú is het óns eigendom, óns werkmateriaal om te laten na-voelen hoe 't indertijd was - met alle wél en alle wee..". En in en om deze vier groeperingen was er gelukkig zóveel, dat "gewoon" was.... Niet alleen maar het mooi-opgepoetste van de "mooie kamer" en de "officiële foto-bij-de-fotograaf". maar veel uit het leven-van-alle-dag, dat relatief toch zo'n veel grotere rol speelt een mensenleven en zo indringend levensgang en levenssfeer beïnvloeden kan. Niét alleen het veel te vaak alleen maar verzamelde "poesmoorie" dat als status-element een opgepoetste facade was, waarachter het leven-zelf verlegen werd weg-gestopt.



Valse schaamte? Afgodendienst aan de "status-godheid"? Voorbij-willen-zien aan de niet zó fraaie werkelijkheid die toch meermalen het leven-zelf is?

Begrip-wekkend waren de groeperingen van de levensgrote figuren in de omgeving van hun echt gebruikte meubels ---- Maar imponerend was de collectie hâgelblanke mutsen in een veelheid van varianten voor streek en levensgebeurtenis. Varianten op maar een paar grondvormen, steeds wisselend naar plaats en gebeuren. Varianten voortkomend zowel uit de pronkzucht van de draagsters als uitingen van vakvrouwschap van de mutsenmaaksters. Té weinig wordt gevoeld, dat deze vrouwen op hun eigen "dorpse" (niet denigrerend bedoeld !!! ) wijze een soort "plattelands-modekoninginnen" zijn.

Hartverwarmend waren de kleine vitrines met allerlei kleinigheden, van wat bikkels tot de leesplankjes (verschillend voor de "geloven"...), van brillen tot beursjes, van foto's tot priegelhandwerken toe. Al die kleinigheden, waarmee wêér gebruiken, gewoonten, dagelijkse noodzakelijkheden etc. waren verbonden. Kleur-en-fleur uit een op zo totaal veranderde levenswijze.

Een "terug naar vroeger" is niet alleen onmogelijk, zal door velen zeker niet worden gewenst, maar alles roept wêl een herinnering op aan een tijdperk met minder grote spanningen. Dat niet alle levensverbeteringen positief zijn uitgevallen blijkt wel uit de steeds feller wordende strijd tegen o.m. milieu-vervuiling en alle daaraan verbonden zaken. Veel verworvens zal men tóch niet prijs willen geven. Maar een expositie als deze véél te korte zomer-tentoonstelling is duidelijk bedoeld als niet alleen maar een weergave van dat voor velen gelukkig-voorbijs "vroeger", maar ook een bezinning op "en nu verder", met als drâád de binding met ons voorgeslacht. Zoals uit veel op deze "evocatie van het verleden" overduidelijk kon worden gemaakt.



De bijeengebrachte verzameling was uiterst boeiend - bijzonder gevarieerd en aangepast aan de wensen tot begripvol vastleggen en verantwoord behouden. En nóg-maals, van deze plaats alle hulde aan de niet-aflatende energie en het liefdevolle werk van de organisatie, die DIT mogelijk heeft gemaakt.

J. Duyvetter

Hfd, afd. Klederdrachten b.h. Ned. Openluchtmuseum te Arnhem.

### Clare Lennart

In de laatste aflevering van "Ampt Epe" heeft U kunnen lezen, dat Clare Lennart - verscheidene ouderen onder U zullen haar beter kennen als Clara Klaver - op 30 december 1972 is overleden.

Clara (de vriendinnen zeiden Claar) werd in 1899 te Hattem geboren, als oudste kind van een gezin dat later 3 kinderen zou tellen, Clara, Lien en Dick. Toen Clara ongeveer 2 jaar oud was, verhuisde het gezin naar "de Ekelenburg" in Oldebroek, waar men bleef wonen tot Clara + 10 jaar was.

Haar vader, geboren en getogen in Hattem, was een talentvol kunstschilder. In de herfst van 1972 is er in Hattem nog een tentoonstelling aan hem gewijd. Tevens legde hij zich toe op het kweken van bloemen. Helaas ontbrak hem zakelijk inzicht, waardoor het gezin in grote financiële moeilijkheden kwam. Hij experimenteerde voor de 2de wereldoorlog veel op het gebied van de kleurenfotografie en was in Nederland op dat terrein een der baanbrekers.

Clara's moeder, geboren en opgegroeid in Deventer, (een telg van de familie Doyer) schilderde eveneens zeer verdienstelijk. Bovendien was ze zeer muzikaal - ze speelde voortreffelijk piano.

Deze uitzonderlijke ouders hebben voor Clara een voorrecht betekend - anderzijds stond zij daardoor veraf van het doorsnee-gezin en - kind, waarmee zij te

maken kreeg, toen het gezin zich in Epe vestigde en de kinderen de oude Dorpsschool gingen bezoeken.

De familie Klaver betrok een huis, ongeveer op de plaats, waar nu bakker de Haas gevestigd is. Achter in de tuin werd het atelier voor Vader gebouwd. Jaren lang (tot de afbraak) bleef de naam atelier bestaan, zonder dat men nog wist, waarom men die naam bezigde. Enige jaren later verhuisde de familie naar een eenzame villa, die gelegen was aan het eind van de landweg welke voorbij Tongerenseweg 169 linksaf gaat (komende van Epe). Na het vertrek van de Klavers naar het "Olde Spyker" in Hattem werd de villa afgebroken en kwam op deze plaats de boerderij van Brill.

Epe van rond 1910 heeft het moeilijk gevonden, het gezin Klaver in hun midden op te nemen. Misschien hebben de ouders dit ook niet gewild, maar voor de kinderen was het moeilijk. In de bekende novelle "Twee negerpopjes" beschrijft Clare Lennart de Conflicten met de meisjes uit de klas, voor wie ze zo heel anders was dan de andere kinderen. Dit boekje is voor ons erg interessant om te lezen, want het is autobiografisch en geeft haar jeugdjaren in Epe weer.

Ook vertelt ze over de Zangschool, die jaarlijks een uitvoering gaf in de "Gelderse Roos" (het Wapen van Epe), waarbij haar moeder op de piano begeleidde. Een heerlijk gebeuren!

Na de lagere school bezoekt ze de "Franse school", de latere Mulo, op de plaats van de v.d.Boschschool aan de Beekstraat.

Om een betere aansluiting te krijgen met de verdere opleiding ging Clara na haar schooljaren in Epe voor een jaar naar Deventer naar school. Er was n.l. besloten dat ze onderwijzeres zou worden en daartoe leerlinge van de in die tijd veel geprezen Rijkskweekschool voor Onderwijzeressen (destijds uniek in Nederland) te Apeldoorn.



Deze school kende tot het eind van de tweede wereldoorlog de instelling van internaten. Veel meisjes, ook van buiten de plaats, werden aangemeld voor een opleiding aan deze school. Er werden vergelijkende examens gehouden en wanneer men de toets goed doorstond en niet in Apeldoorn woonachtig was, werd men in een internaat geplaatst. Deze instelling werd gevestigd in een ruime villa en geleid door de vrouw des huizes, die doorgaans weduwe was en op deze manier in haar onderhoud voorzag.

Er gold echter een beperking voor het gezin der weduwe. Er mochten geen zoons zijn, althans niet inwonend! Zo werd mij verteld, dat er een mevrouw was, die haar zoon uitbesteedde bij de overburen. Alleen in de vacaties logeerde de zoon in het huis van de moeder!

Als meisje kon men het goed of minder goed treffen in zo'n internaat; dit hing voornamelijk af van de souplesse en geaardheid van de mevrouw.

Clara nu moet het minder goed getroffen hebben; zij vertelt hierover in haar boeken: "Scheepjes van papier" en "De wijde wereld". Ook deze boeken vertonen dus weer autobiografische elementen. De vrijheidsbeperking en de discipline die er uiteraard heersten in zo'n internaat, moeten haar zeer benauwd hebben.

Ze was 18 jaar, toen ze haar onderwijsacte behaalde en als juf de "wereld" introk,.... naar de Betuwe. De kinderen troffen het bijzonder met deze juf. Ze kon zo prachtig zelfbedachte verhalen vertellen.

Enkele jaren later kreeg ze een betrekking in Utrecht. Na enige tijd kreeg haar verlangen naar een volkomen vrij leven de overhand. Ze gaf haar betrekking bij het onderwijs dan ook op en legde zich geheel toe op het schrijven. Er verschenen van haar hand bundels kinderverhalen zoals: "Prinsesje Mimosa", "Rinus Spoomus", "Kathinka uit de Kattesnor straat".

Ze werd vaste medewerkster van verscheidene kranten, weekbladen en tijdschriften en vertaalde werken van buitenlandse auteurs als Pearl Buck, Anne Philipe, Charles Dickens, Truman Capote en anderen.

De novelle "Twee negerpopjes" werd in 1949 uitverkoren tot boekenweekgeschenk en kreeg daardoor grote bekendheid. In 1955 werd wederom een werk van haar hand gekozen tot geschenk van de boekenweek, dit keer getiteld: "Op schrijvers voeten door Nederland". (gesprekken met bekende Nederlandse schrijvers).

Later werden ook verscheidene van haar stukjes als kroniekschrijfster gebundeld en uitgegeven o.a. getiteld "Pluk een Roos".

Enkele van haar bekendste werken zijn: "Kasteel te huur", "Toverlantaarn", "De blauwe horizon" en "Stad met rose huizen".

In de openbare bibliotheek aan de Stationsstraat te Epe staat haar volledig oeuvre ter uitlening.

Clare Lennart is niet meer.

Velen zullen haar dankbaar zijn voor haar geestelijke nalatenschap, want zij verstond de grote kunst om kleine, gewone, alledaagse dingen om te toveren tot wonderen; tot wonderen van taal en van beleving tevens.

Zij zal in haar werken blijven voortleven.  
Mogen haar boeken aan velen uren van intens leesgenot brengen!

J.H. Oogjen - Kamperman



[Nieuwe uitgaven]

50 jaar V.A.D. in land, streek en stad. 1973. 5 blz. m. afbn.

Foldertje over de historie van de "Veluwsche Auto-dienst", die in 1923 begon met een lijndienst tussen Nunspeet en Amersfoort met 3 Ford-autobussen, met houten spaakwielen, die elk 14 passagiers "een comfortabele zitplaats" boden.

Uit verschillende opklimmende jaren worden, uit de oude reisverslagen, feiten, uitbreidingen, verbeteringen en de groei vermeld.

Toeristenkaart EPE en wijde omgeving, als Vaassen, Emst, Oene, Heerde en Vierhouten, enz. Epe, Uitg. Boekhandel Dalmolen, 7e dr. 1973.

Deze nieuwe druk is geheel bijgewerkt met de plaats gehad hebbende wijzigingen in deze streek. De kaart is verkrijgbaar bij Boekhandel Dalmolen en de V.V.V. Kosten 2 gulden.

Natuurbehoud in Gelderland. 1957-1973.

Album aangeboden door de leden van Provinciale Staten van Gelderland aan Mr. H.W. Bloemers bij zijn afscheid als Commissaris der Koningin in de Provincie Gelderland. Zutphen. Walburg Pers. 1973. (135 blz.). 4<sup>e</sup>. met krt. en lit. opgaven. (Overdruk van het originele tekstgedeelte zonder de platen daarvan).

Bijdragen in dicht en proza over de ontwikkeling van het werk tot behoud van natuur en cultuurhistorische monumenten in Gelderland met de beschrijving daarvan. Bevat lijsten van de 108 behandelde landgoederen (+ gegevens), de 71 aanbieders en de 27 medewerkers aan het album.

Zie: 17a / 17b, Percelen nabij de Dellen en op  
de Tongerense heide  
24 en 30, De Tongerense heide  
36, Beken en Sprengen  
99, Bos en heidegrond De Dellen.

Streekplan Veluwe in de maak. Programmafase.

Uitgeg. door de Provincie Gelderland (Provinciale Planologische dienst Arnhem). Zutphen. Walburg Pers. 1973. 66 blz. afbn. grafieken. krtn. tabn. (Telefonisch te bestellen : Harderwijk 03410 : 3744.)

Oriëntering voor de voorbereiding van de ruimtelijke ordening van de Veluwe, waardoor zinvolle discussie en inspraak van de bevolking mogelijk en vruchtbaar worden.

Bekeken worden: Ontwikkeling in het streekplangebied (bevolking, werkgelegenheid, recreatie, verkeer e.d.) Problematiek van de Veluwe, Doelstellingen (o.a. afremming verstedelijking, konsentrasie van woningbouw en werkgelegenheid, reguleren van de recreatie, beperking wegnnet en bevordering openbaar vervoer).

### Berichten

Een comité uit de bevolking te Vaassen voert een actie om tenminste vijftigduizend gulden bijeen te brengen als bijdrage in de kosten van restauratie van het kasteel de Cannenburgh door de eigenares, de Stichting "Vrienden der Geldersche Kasteelen".

Het comité heeft tienduizend sierstenen laten bakken, die voor vijf gulden per stuk worden verkocht.

(Zie; Gelders oudheidkundig contactbericht, nr. 58, Sept. 1973, blz. 14).

Eindelijk kreeg de plaatselijke V.V.V. "Epe's bloei", na vele tijdelijke huisvestigingen, dit jaar een eigen gebouw aan het plein van de inmiddels afgebroken Dorpsschool, waar het in de toekomst, bij verandering van de dorpskom, centraal en representief komt te liggen. De officiële opening had 20 juni jl. plaats.

De oude zaak van de heer G.S. van Lohuizen (gesticht in 1743) in de Beekstraat, omvattende optiek, slijterij en drogisterij, is sinds 1 sept. j.l. opgeheven.

Het pand wordt afgebroken en zal plaats maken voor vrijgezellen- en bejaardenflatjes, waarmee het dorpsaanzicht alweer verandert.



Door Mevrouw Honig-Prager en de heer Michels is een gesprek in dialect met oude inwoners van Tongeren over oude gebruiken, op een geluidsband opgenomen.

Wie belangstelling hiervoor heeft, kan de band lenen van de heer G.S. van Lohuizen, nieuw adres: IJsseldijk 12, Veessen.

Een openbare discussie-avond over het Streekplan Veluwe zal voor Epe en omgeving gehouden worden op a.s. donderdag 29 november in 't Hof van Gelre, Hoofdstraat 46, Epe. Men raadplege van te voren vooral de brochure "Streekplan Veluwe in de maak", welke hier onder "Nieuwe uitgaven" aangekondigd werd.

Cursus voor amateurbeheerders van oudheidkamers.

In de komende winter wordt, bij voldoende belangstelling, weer een cursus van vier lessen - op zaterdagochtend, ergens in één of meer Gelderse musea - georganiseerd voor hen, die als amateur een oudheidkamer of ander klein museum moeten beheren. Docent is de heer G.D. van der Heide, conservator van de bekende musea te Schokland en Ketelhaven.

Belangstellenden kunnen zich nu reeds aanmelden bij de cursusleider E.J. Kruyswyk Jansen, Hogestraat 7, Dieren. tel. 08330 : 4692. De musea ontvangen t.z.t. over deze cursus een circulaire.

(overgenomen uit Gelders oudheidk. contactbericht, Nr. 58 sept. 1973)

De Rijksdienst voor Monumentenzorg is met ingang van 1 maart 1973 verhuisd naar Zeist, Broederplein 41, tel. 03404 : 21844.

(overgenomen uit Gelders oudheidk. contactbericht, Nr. 58, sept. 1973)

I N H O U D

	blz.
Hoe Gelder aan zijn naam gekomen is.	
door J.C.W.Quack - - - - -	2
Marken en buurschappen (16)	
door F.Zandstra - - - - -	5
Streektaal (3)	
door A.v.d.Bremen - van Vemde - - - - -	9
Streektaal II	
door J.Vredenberg - - - - -	11
Klederdrachten - tentoonstelling Noord Veluwe 1973	
door J.Duyvetter - - - - -	13
Clare Lennart	
door J.H.Oogjen - Kamperman - - - - -	17
<u>Nieuwe uitgaven :</u>	
50 jaar V.A.D. in land, streek en stad. 1973 -	21
Toeristenkaart Epe en wijde omgeving.	
7de dr. 1973 - - - - -	21
Natuurbehoud in Gelderland. 1957-1973 - - -	21
Streekplan Veluwe in de maak. 1973 - - - -	22
<u>Berichten :</u>	
Sierstenenverkoop ten bate van	
restaurant Cannenburgh - - - - -	22
V.V.V. "Epe's bloei" in nieuw gebouw - - - -	22
Zaak van de heer G.S. van Lohuizen in de	
Beekstraat opgeheven. Het pand wordt	
afgebroken. - - - - -	22
Gesprek in dialect van Tongeren op	
geluidsband opgenomen - - - - -	23
Openbare discussie-avond over Streekplan	
Veluwe op 29 november a.s. - - - - -	23
Cursus voor amateurbeheerders van oudheid-	
kamers - - - - -	23
Rijksdienst voor Monumentenzorg	
verhuisd - - - - -	23



## Nagekomen bericht

Menke, H.L., Vossenbroek, een te laat ontdekt natuurgebied. m.afbn.

(In Natura, okt.1973, blz.131-134).

In dit tijdschriftartikel wordt het bedreigde oude landgoed Vossenbroek, ten Z.O. van Epe, beschreven naar zijn natuurlijke rijkdommen (de landschappelijke afwisseling met zijn veelsoortige vegetatie en betekenis als vogelbroedgebied).

In een vroeger artikel van de zelfde schrijver, in ons blad (No.29, april 1973, blz.15-19), werd de aandacht eerder gericht op de bodem, de natuurwetenschappelijke waarde en de aktie voor het behoud van dit van ouds bekende landschap.

Beide artikelen verwijzen naar het uitvoerige Rapport "Vossenbroek, bedreigd natuurgebied", uitgeg. door de Kon.Ned.Natuurhist.Ver. Afd.Epe-Heerde.1973. (inmiddels uitverkocht).

De afdeling overweegt een herdruk, waarin dan ook de mossenlijst wordt opgenomen. Leden kunnen de 2de dr. bestellen door overmaking van tenminste f 9,- op giro 989945 t.n.v. de penningmeester van de afd. Epe-Heerde van de K.N.N.V. (prijs voor niet-leden f 12,-). Voor hen die het rapport reeds bezitten, is de mossenlijst afzonderlijk verkrijgbaar voor f 1,25.

